

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ

УДК 65.015:144

Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я., Калинчук Л.І.

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

В статті на основі принципу економії часу розглядаються питання існуючого обліку і контролю робочого часу у промисловому секторі економіки України. Відсутність даних про фактичні витрати хвилин і годин зміни не дозволяють своєчасно і ефективно впливати на зниження втрат робочого часу, слідкувати за динамікою трудових затрат на виробництво продукції. Тому у статті особлива увага звернута на особливості документального відображення використання робочого часу і даються пропозиції щодо покращення обліку і контролю за його економією та ефективним використанням як основного виробничого потенціалу, як фактора виробництва.

Ключові слова: економія часу, облік, контроль, методи вивчення, втрати робочого часу, облік робочого часу, надурочні роботи, табель обліку.

ВСТУП

Наша країна має значні ресурси, у тому числі і трудові, але за будь-яких умов принцип економії повинен бути в центрі уваги держави та власників суб'єктів господарювання. Усі існуючі види економії, які виникають у суспільстві, знаходять своє відображення та узагальнений вираз в економії робочого часу. В поняття економії часу закладено також усунення усяких непродуктивних, некорисних затрат робочого часу. Тому, безперечно, кількісний вимір і облік робочого часу відіграє першочергову роль при планування виробництва, виробничих завдань, вивченні економії затрат праці, а також у додержанні принципу розподілу оплати праці по її кількості та якості. Відсутність в сучасних умовах у суб'єктах господарювання належної організації про використання робочого часу і непродуктивних його втратах не дозволяє ефективно на них впливати.

У вирішенні цих проблем важливе місце займають облік і контроль за використанням робочого часу, нормування трудових процесів. Відсутність даних про фактичні витрати хвилин і годин зміни не дозволяють своєчасно і ефективно впливати на зниження втрат робочого часу, слідкувати за динамікою трудових затрат на виробництво продукції. На основі проведеного аналізу, зарубіжного досвіду нами запропоновано ряд заходів по покращенню обліку і контролю використання робочого часу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В даний час в бухгалтерських розрахунках, калькуляціях собівартості продукції відсутні дані, які безпосередньо були б пов'язані з використанням робочого часу. В той же час при аналізі цих втрат виявляється, що вони в багатьох випадках залежать від затрат робочого часу.

Детальний аналіз викриває і так звані сховані втрати робочого часу. До них слід віднести: браковану продукцію, виправлення дефектів, наявність робіт, що не відповідають кваліфікації виконавців, збільшення витрат часу у порівнянні з нормативами, перевищення затрат робочого часу проти показників передових робітників і т.п. Це викликає збільшення затрат робочого часу на виготовлення одиниці продукції і негативно впливає у підсумку на продуктивність праці і собівартість продукції. Часто на один і той же виріб, який виготовляється різними підприємствами, трудові втрати робочого часу не відповідають контролю та аналізу рівня трудових затрат.

Сьогодні в нас і інших зарубіжних країнах застосовується багато методів вивчення використання робочого часу. З їх допомогою можна одержати дані і показники, які характеризують з певною мірою точності використання

робочого часу у виробництві. В той же час вони дають можливість обліковувати втрати робочого часу на протязі тільки певного періоду, тому не можуть характеризувати дійсну величину втрат і тим більше виявляти резерви росту продуктивності праці. До того ж підприємства не мають можливостей для систематичного вивчення затрат робочого часу цими методами (хронометраж, фотографія робочого часу, моментні спостереження затрат робочого часу, тощо). Тільки систематичний і комплексний облік втрат і причин їх виникнення забезпечить умови для зменшення розмірів втраченого робочого часу. На основі одержаних даних можна розробляти і впроваджувати заходи по вдосконаленню організації виробництва, використання устаткування.

На протязі багатьох років в економічній літературі часто піднімається питання про необхідність використання в практиці планування та складання звітності по праці балансів робочого часу. За таких умов він просто неспроможний у повній мірі виконувати функції кількісного вивчення і мобілізації резервів росту продуктивності праці.

Початкові форми узагальнення робочого часу в бухгалтерському обліку в даний час існують в розрахунково-платіжних (розрахункових) відомостях, в яких відображають і навіть частково узагальнюють показники робочого часу. В той же час, на нашу думку, існуюча система узагальнення робочого часу у цих облікових регістрах не досконала і не повна.

Для вирішення даного завдання необхідно вдосконалити існуючий облік робочого часу, який використовує дані статистичного та оперативного-технічного обліку. Перш за все необхідно розробити чітку класифікацію втрат робочого часу з виділенням причин і винних осіб. В зв'язку з цим необхідно внести доповнення і зміни в Закон України від 24.03.1995 р. «Про оплату праці».

Класифікація втрат робочого часу наведена в багатьох підручниках, навчальних посібниках ще старих видань, а в сучасних виданнях це питання майже ніким не піднімається. З того що ми маємо на сьогоднішній день, можна зробити висновок, що не дивлячись на свої зовнішні відмінності, вони практично відрізняються одна від одної лише своєю деталізацією або інтеграцією. Запропоновані класифікації на ділі не мають суттєвої різниці, вносять тим самим плутанину в саму класифікацію, не завжди зрозумілі робітникам, не вказують причини виникнення втрат та винних осіб.

В цьому відношенні заслуговує досвід США, Німеччини та інших зарубіжних країн, де у звітності і первинній обліковій документації прийнято розділяти втрати робочого часу в залежності від причин і винуватців їх виникнення, що має велике значення для підтримки на високому рівні трудової та виробничо-технологічної дисципліни. Це пояснюється тим, що як внутрішні так і цілоденні втрати робочого часу мають, дуже часто, спільні причини і винуватців. Втрати і непродуктивні затрати робочого часу в розрізі причин і винуватців їх виникнення пропонується розділити на такі групи: неявки з дозволу адміністрації, плинність кадрів, хвороби, порушення трудової дисципліни, незабезпеченість робітників роботою, непродуктивна робота.

Запропонована класифікація потребує поєднання обліку внутрішніх так і цілоденних втрат робочого часу, так як перші обліковуються систематично, а другі – періодично. В обліку робочого часу необхідно розглядати можливість обліку кожного виду втрат робочого часу відповідно до запропонованої класифікації.

В даний час практично не надається уваги такому явищу як плинність кадрів. Не вивчена його соціально-економічна основа внаслідок відсутності інформації про причини виникнення і збитках, які від цього несуть підприємства і економіка країни в цілому. Втрати робочого часу, викликані плинністю кадрів, в практиці господарської діяльності підприємств взагалі не підлягають ніякому обліку. Їх можна обліковувати з допомогою табелів для виявлення причин звільнень. Втрати робочого часу, викликані хворобами, порушеннями трудової дисципліни у вигляді цілоденних прогулів відлучень з роботи можна з успіхом обліковувати з допомогою табелів. Результати, в подальшому, необхідно аналізувати, що теж, як ми можемо констатувати в сьогоднішніх виробничих умовах не робиться.

Перераховані види втрат обліковуються з допомогою табелю табельником, майстром цеху, бригадиром. Метою цих заходів є посилення контрольних функцій обліку за виявленням і усуненням непродуктивних затрат робочого часу, дотриманням дисципліни праці.

Найбільш значним з усіх видів втрат робочого часу є втрати, які викликані незабезпеченістю робітників роботою, непродуктивною роботою, а також відхиленнями від проектних технологічних процесів. По тривалості вони бувають від декілька хвилин до декілька змін. Цілозмінні втрати відбуваються не часто і обліковуються з допомогою табелів. Більшість втрат виникає під час зміни. Крім цього, до 70% їх складають втрати до 30 хвилин, тобто якраз ті, яким цехова адміністрація не надає зовсім ніякої уваги.

Підприємства, як правило, не зацікавлені вести такий облік і показувати у звітності фактичні розміри втрат, так як вони в своїй більшості залежать від виробничої діяльності самого підприємства і викликані причинами організаційно-технічного характеру. Навіть простої, які оплачуються, досить часто документально не оформляються, а в кінцевому підсумку зводяться до виконання робіт у понадурочний час, і оплачуються за підвищеними тарифними ставками, що негативно впливає на планомірне і цільове використання фонду оплати праці. Часто понадурочні роботи виконуються у вихідні і святкові дні.

Робітники, в свою чергу, теж не зацікавлені у фіксації втрат робочого часу незначної тривалості, які виникають внутрі зміни, так як згідно до трудового законодавства вони оплаті не підлягають. У Законі України «Про оплату праці» і в Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку передбачається, що необхідно фіксувати втрати робочого часу, тобто складати прості листи або відомості на кожен випадок, починаючи з п'яти хвилин, а

конвеєрних лініях – з однієї хвилини. Фактично на майже всіх підприємствах простійні листи складають тільки за умови їх оплати. В той же час, документальне оформлення будь-якого випадку просто збільшило б кількість первинних документів і затрат часу на їх складання, є несуттєвими і може бути вирішене, хоча б із застосуванням нагромаджу вальних документів по обліку простоїв. Набагато складніше вирішення питання організації цього обліку.

У таблиці обліку використання робочого часу поряд з регламентованим робочим часом, часом на понадурочні роботи, невиходами і використання робочого часу втратами робочого часу значної тривалості відмічається частіше простої внаслідок несправності устаткування згідно з простійними листами, залишення робочого місця з дозволу адміністрації. Інші види втрат і непродуктивних затрат робочого часу, як правило, в таблиці не обліковуються.

На нашу думку, в умовах бригадної форми організації праці в документах по обліку виробітку доцільно передбачити можливість ведення обліку цих видів втрат бригадиром, або іншим членом бригади. Припущення того, що ця робота відволікає робітників і знижує їх продуктивність безпідставна, адже в період незайнятості (простою) в робітника достатньо часу для його оформлення. Питання в тому, як зацікавити бригадира, робітника вести цей облік із зазначенням причин та винних. Вважаємо, що необхідно оплачувати втрати робочого часу згідно до існуючого положення, тобто у розмірі 50% або 2/3 тарифної ставки робітника, але тільки по сумарному часі усіх простоїв, що виникли протягом зміни, а не в залежності від тривалості кожного простою, як це роблять в даний час. Так, наприклад, робітником за зміну зафіксовані простої тривалістю 5, 11, 7, 8, 10, 16, 3 хвилини, усього 60 хвилин. Годинна тарифна ставка робітника складає 18 грн., простій оплачується у розмірі 2/3 тарифної ставки, звідси оплата за простій складає в зміну 12 грн. ($60/60 * 18 * 2/3$). В той же час можливі приписки робітниками простоїв практично виключені. Виконуючи норму виробітку і скорочуючи свій робочий день в результаті штучного завищення простоїв, робітник сам вказував би на необхідність перегляду норм виробітку; компенсувати простої приписками теж не вигідно, оскільки, вони оплачуються у розмірі неповної тарифної ставки.

ВИСНОВКИ

Усі методи обліку і використання робочого часу на протязі зміни (фотографія, самофотографія робочого часу, моментні спостереження) дозволяють з необхідною повнотою визначити фактичну структуру використання робочого часу. В той же час, як показала практика, усі вони мають значні недоліки: фотографія громіздка і трудомістка; моментні спостереження не дають повної і об'єктивної інформації про використання робочого часу; самофотографії характерні елементи суб'єктивізму, тобто робітник не завжди фіксує втрати робочого часу, які виникли з його вини. Табельний облік зовсім не відображає внутрішні простої.

Запропонована нами система обліку робочого часу посилює в цілому контрольну функцію обліку за затратами праці, сприяє росту продуктивності праці.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Остап'юк М.Я., Кілочко Ю.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник / М.Я. Остап'юк, Ю.В.Кілочко // Тернопіль:-ПП «Синтез-Поліграф», 2007. – 214 с.
2. Организация учета и анализа в условиях бригадного хозрасчета / А.Н. Кузьминский, М.Я. Остапюк, В.Р. Барановский. – К.: Техникаю – 1988. – 168с.
3. Даньків Й.Я., М.Я. Остап'юк. Бухгалтерський облік: Підручник / Й.Я. Даньків, М.Я. Остап'юк. – К.: Знання, 2007. – 469 с.
4. Кошна А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учебное пособие / А.В. Кошна – 4-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2003 – 312 с.
5. Кошна А.В. Економіка праці: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А.В. Кошна – К.: МАУП, 2004. – 272 с.

Отримано 16.03.2013р.

О Даньків Йосип Якимович, к.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел. (050) 6712549, e-mail: dankiv2005@mail.ru

Остап'юк Мирослав Ярославович, к.е.н., професор, кафедри обліку та аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет, завідувач кафедри економіки Тернопільської філії ПВНЗ «Європейський університет»

Калинчук Лідія Ізидорівна, викладач, Борщівський агротехнічний коледж Тернопільської області